

EUGENIUSZ KOKO

POLSKA PARTIA SOCJALISTYCZNA I JÓZEF PIŁSUDSKI WOBEC KWESTII UKRAIŃSKIEJ W LATACH 1918—1920. PRÓBA PORÓWNIANIA STANOWISK

Problem zawarty w tytule niniejszego artykułu nie doczekał się — jak sądzę — pełnego wyjaśnienia w literaturze historycznej. Jest on przy tym o tyle ciekawy, że mamy tu do czynienia, z jednej strony, z byłym przywódcą PPS, człowiekiem, który w decydującym stopniu — jako Naczelnik Państwa i Naczelnny Wódz — określał kształt polskiej polityki wschodniej, z drugiej zaś strony — z PPS, partią, której Piłsudski był niegdyś organizatorem i przywódcą, a która w owym czasie odgrywała niemałą rolę w życiu politycznym. Warto przy tym zaznaczyć, że wielu działaczy PPS po 1918 r. nie w pełni zdawało sobie sprawę z ewolucji poglądów społeczno-politycznych Piłsudskiego. Sądziли oni równocześnie, że jest on politykiem reprezentującym stanowisko bliskie socjalistom.

W literaturze historycznej wydanej w kraju po 1945 r. nie od razu dostrzeżono różnice, jakie istniały w poglądach Piłsudskiego i PPS na kwestię wschodnią. W pierwszych pracach, wśród których należałoby wymienić opracowania Józefa Lewandowskiego¹, Henryka Jabłońskiego², i Andrzeja Ajnenkiela³, PPS oceniano jako jeden z odłamów tzw. obozu belwederskiego, postulującego w kwestii wschodniej rozwiązanie typu federacyjnego. Należy przy tym zaznaczyć, że termin „obóz belwederski” został przejęty z publicystyki endeckiej z lat 1919—1922, kiedy to używano tego pojęcia dla określenia tych wszystkich grup politycznych, które wspierały Piłsudskiego. Nie ułatwiło to tym samym bardziej dogłębnej analizy różnic, jakie istniały w stanowiskach Piłsudskiego i PPS. I choć w następnych latach pojawiały się opracowania, w których różnice te mniej lub bardziej dostrzegano, to jednak nadal brakuje pełniejszego ich wyjaśnienia⁴. W dalszym ciągu także wprowadzający wiele nieporozumień termin „obóz belwederski” stosowany jest w naszej lite-

¹ J. Lewandowski, *Federalizm. Litwa i Białoruś w polityce obozu belwederskiego (XI 1918 — IV 1920)*, Warszawa 1962.

² H. Jabłoński, *Narodziny Drugiej Rzeczypospolitej 1918—1919*, Warszawa 1962.

³ A. Ajnenkiel, *Od „rządów ludowych” do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski 1918—1926*, Warszawa 1964.

⁴ Do dostrzeżenia tych różnic przyczyniła się chyba najbardziej monografia Artura Leinwanda, *Polska Partia Socjalistyczna wobec wojny polsko-radzieckiej 1919—1920*, Warszawa 1964. Najpełniejszą analizą podobieństw i różnic stanowisk grupy Piłsudskiego i PPS wyróżnia się dotychczas praca Janusza Farysia, *Koncepcje polskiej polityki zagranicznej 1918—1939*, Warszawa 1981.

raturze historycznej⁵. Zasadna w związku z tym wydaje się propozycja Romana Wapińskiego, aby z uwagi na małą precyzję określenia obóz belwederski „mówić raczej o ugrupowaniach lewicy demokratycznej i piłsudczykach”⁶. Należy przy tym pamiętać, że nie można utożsamiać poglądów Piłsudskiego i jego zwolenników⁷.

Najistotniejszą sprawą w ocenie stanowiska PPS i Piłsudskiego w kwestii ukraińskiej — i szerzej wobec problemu wschodniego — jest dostrzeżenie podstawowego celu ich polityki w tym zakresie.

Celem zasadniczym Piłsudskiego było odsunięcie Rosji do jej granic etnograficznych i utrwalenie w ten sposób niepodległości Polski⁸. Wydaje się równocześnie, że miał on pewną wizję zorganizowania wyzwolonych spod panowania Rosji obszarów. Roman Michałowski, adiutant Piłsudskiego, relacjonuje, że w okresie grudzień 1918 r. — styczeń 1919 r. w głośnych rozmyślaniach prowadzonych przez Naczelnika Państwa „przesuwała się, jak biała nitka, myśl jakiejś niesprecyzowanej jasniej kombinacji polsko-litewsko-ukraińskiej”. Nieco dalej zaś Michałowski zapisał: „dawało się wyczuć wizję Polski wielonarodowej, Polski przewodzącej niejako innym narodowościom w ramach jakiejś nie sprecyzowanej bliżej federacji”⁹. Dotychczasowy stan badań pozwala zaryzykować twierdzenie, że Piłsudski w swych poglądach był bliski konserwatywnej koncepcji narodu, odwołującej się do jego indywidualności historyczno-politycznej. Piłsudskiego można by chyba zaliczyć do grupy — jak to określa Konstanty Grzybowski — mniej skrajnych konserwatystów, którzy dostrzegając rozwój Ukraińców i Litwinów ku pełni świadomości narodowej uznawali tę rzeczywistość i wyciągali z niej wniosek, „że wobec przeszłości historycznej wspólnej, właściwym rozwiązaniem jest federacja tych narodów w jednym państwie, państwie jednego „narodu politycznego”, a wielu „narodów etnicznych”¹⁰. Piłsudski jednak będąc politycznym pragmatykiem nie przesądzał w sposób ostateczny charakteru porządku mającego w przyszłości zapanować na tych obszarach. Trafnie ujął ten problem Piotr Wandycz, który stwierdził: „Piłsud-

⁵ Zob. np. I. Werschler, *Z dziejów obozu belwederskiego. Tadeusz Hołowko, życie i działalność*, Warszawa 1984.

⁶ R. Wapiński, *Narodowa Demokracja 1893—1939. Ze studiów nad dziejami myśli nacjonalistycznej*, Wrocław 1980, s. 169—170.

⁷ P. S. Wandycz, *Soviet-Polish Relations 1917—1921*, Cambridge-Massachusetts 1969, s. 97. Problem ten ciągle jeszcze czeka na rzetelną analizę. O różnicach między Piłsudskim a tą częścią jego zwolenników, których rodowód polityczny związany był z Narodową Demokracją zob. J. Rakowski, *Zetowcy i Piłsudzycy* (2), „Zeszyty Historyczne”, 1981, z. 55, s. 15—17. Zob. też *Listy Józefa Piłsudskiego*, „Niepodległość”, t. VII, 1962, s. 70.

⁸ P. S. Wandycz, *Soviet...*, s. 98.

⁹ M. Budny, *Misja gen. Berthelemy w Polsce w relacji Romana Michałowskiego*, „Niepodległość”, t. XV, 1982, s. 187.

¹⁰ K. Grzybowski, *Ojczyzna, naród, państwo*, Warszawa 1977, s. 163—164; R. Wapiński, *op. cit.*, s. 37—38. L. Wasilewski pisał, że „Plany Komendanta na wschodzie wiązały się z jego koncepcją „Wielkiej Polski”, wymagającą liberalnego traktowania sprawy ziem dawnego W. Ks. Litewskiego i Ukrainy. Tę „Wielką Polskę” przeciwstawił on endeckiej koncepcji „Małej Polski”, nacjonalistycznej, odstręczającej od siebie sąsiadów wschodnich, którzy powinni byli garnąć się ku „Wielkiej Polsce” i skupiać się przy niej jako przy naturalnym protektorze wobec niebezpieczeństwa rosyjskiego”. Idem, *Józef Piłsudski. Jakim go znałem*, Warszawa 1935, s. 172—173.

ski był przeciwny inkorporacji na wschodzie, zapatrywał się też z pewną ironią na doktrynerski federalizm swych przyjaciół. Wierzył w fakty dokonane. Przygotowując się do wypędzenia bolszewików z kresów, Piłsudski chciał stworzyć korzystne warunki dla przyszłego związku tego obszaru z Polską¹¹.

Celem zasadniczym — z kolei — dla socjalistów była federacja europejska, której jednym z pierwszych etapów miała być bliżej przez nich niesprecyzowana federacja polsko-litewsko-białorusko-ukraińska. Cel ten planowano zrealizować poprzez urzeczywistnienie ideologicznego hasła o samostanowieniu narodów. Jan Maurycy Borski — autor licznych artykułów w „Robotniku” — pisał na ten temat: „Punktem wyjścia polityki naszej wobec Rosji jest uznanie praw do samodzielnego bytu narodowości zamieszkujących obszary dzielące Polskę od Rosji. Jest to więc polityka uczciwa, możemy jej więc bronić wobec świata całego; jest to polityka sprawiedliwa i leży w interesie naszych sąsiadów — Litwinów, Białorusinów, Ukraińców; jest to wreszcie polityka przekreślająca (w razie wcielenia jej w życie) na zawsze niebezpieczeństwo rosyjskie dla Polski, służy więc bezpośrednio interesom naszym”¹².

Jak z tego wynika, oprócz celu ideologicznego, nie tracono z pola widzenia korzyści politycznych, jakich spodziewano się z tego uzyskać, tzn. przede wszystkim — osłabienia Rosji. Na powyższy aspekt tego zagadnienia szczególnie silny nacisk kładli socjaliści galicyjscy, przywykli w warunkach austriackich do bardziej pragmatycznego sposobu myślenia¹³. Stałym elementem polityki wschodniej PPS, choć z różnych względów nie zawsze konsekwentnie przestrzegany, było też akcentowanie pokojowej zasady realizacji celów tej polityki.

Te ogólne wytyczne odnośnie do problemu wschodniego Piłsudskiego i socjalistów sprawiły, że w sferze działań taktycznych częściej byli oni sojusznikami, aniżeli znajdowali się w opozycji.

Aktywizację ukraińskiego ruchu niepodległościowego uwzględniali w swych rachubach zarówno Piłsudski, mający nadzieję, że osłabi on Rosję i jednocześnie stanie się sojusznikiem Polski, jak i PPS, dla której fakt ten oznaczał urzeczywistnienie ideologicznej wizji samostanowienia narodów. Zrealizowanie tych koncepcji utrudniał między innymi konflikt militarny Polski z Zachodnio-Ukraińską Republiką Ludową (ZURL). W pełni zdawał sobie z tego sprawę Piłsudski¹⁴. Formułował on przy tym kompromisową propozycję linii granicznej, zgodnie z którą do Polski należeć miałyby Lwów, Zagłębie Borysławsko-Drohobyckie oraz Ka-

¹¹ P. S. Wandycz, *Soviet...*, s. 100. W języku oryginału cytat ten brzmi następująco: „He opposed incorporations in the east, and viewed with some irony the doctrinaire federalism of his friends. He believed in accomplished facts. Preparing to drive the Bolsheviks out of the borderlands, Piłsudski wanted to create conditions favorable for a separation of the area from Russia for future association with Poland”.

¹² J. M. Borski, *Trwożliwy entuzjazm*, „Robotnik”, nr 274 z 11 VIII 1919.

¹³ E. Koko, *Polska Partia Socjalistyczna wobec kwestii ukraińskiej w latach 1918—1925*, maszynopis pracy doktorskiej, Instytut Historii Uniwersytet Gdański 1985, s. 108—109.

¹⁴ Wywiad J. Piłsudskiego dla dziennika „Il Secolo” z 1 II 1919 r. Idem, *Pisma zbiorowe*, t. X, Warszawa 1938, s. 178.

łusz¹⁵. Nie były to jednak postulaty zgodne z programem terytorialnym ZURL, dlatego też nie mogły się stać podstawą porozumienia w Galicji Wschodniej, tym bardziej iż ukraińsko-galicyskie kierownictwo polityczne nie wykazywało tendencji do zbytich ustępstw w stosunku do sformułowanej przez siebie wizji terytorialnej nowo utworzonego państwa¹⁶. Świadom tego Piłsudski nie bardzo też chyba wierzył w możliwość kompromisu ze stroną ukraińsko-galicyską¹⁷. Równocześnie Naczelnny Wódz spotkał się z bardzo silnym naciskiem polskich środowisk nacjonalistycznych dążących do odzyskania Lwowa, w dalszej zaś kolejności do zajęcia całej Galicji Wschodniej¹⁸. Nie mógł tego nie brać pod uwagę¹⁹. Mając na względzie prawdopodobnie ten właśnie element ówczesnej sytuacji, mianował on głównodowodzącym frontem wschodniogalicyskim zwolen-

¹⁵ Najbardziej wiarygodną podstawę źródłową — odrębne notatki i instrukcje Piłsudskiego z okresu listopad—grudzień 1918 r., przechowywane w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, najrzetelniej przeanalizował K. Lundgreen-Nielsen, *The Polish Problem at the Paris Peace Conference. A study of the policies of the Great Powers and the Poles, 1918—1919*, Odense 1979, s. 50—51, 53—56. Zob. też: P. S. Wandycz, *Soviet...*, s. 99; W. Jędrzejewicz, *Kronika życia Józefa Piłsudskiego 1867—1935*, t. I, 1867—1920, Londyn 1977, s. 397—398, 405; S. Biegański, *Polska wobec Europy południowo-wschodniej na przełomie 1918/1919*, „Niepodległość”, t. X, 1976, s. 79—80. Brak stabilizacji na tych obszarach powodował, że Piłsudski świadom był faktu, iż rozstrzygnięcia graniczne nastąpią tu znacznie później i Polska będzie miała na nie wpływ. Można też sądzić, że z tego właśnie względu, jak również z uwagi na dążenie do zawarcia kompromisu, z endecją, odgrywającą istotną rolę w Paryżu, nie akcentował on zbyt mocno różnic dzielących go w tej sprawie z Narodową Demokracją. Zob. o stanowisku Piłsudskiego w rozmowach ze Stanisławem Grabskim w grudniu 1918 r.: K. Lundgreen-Nielsen, *op. cit.*, s. 51. W relacjach swoich zwolenników mówił on (6—7 lutego 1919 r.) o zasadniczej zgodzie na linię Dmowskiego (zapewne brał pod uwagę postępy sił radzieckich na froncie ukraińskim) z charakterystycznym jednak zastrzeżeniem: „jeśli nie wyłonią się inne możliwości”. W. Baranowski, *Rozmowy z Piłsudskim 1916—1931*, Warszawa 1938, s. 124. Zob. też L. Wasilewski, *op. cit.*, s. 172.

¹⁶ Program terytorialny Ukraińskiej Rady Narodowej zakładał, iż nowo tworzone państwo obejmie: Galicję Wschodnią z graniczną linią Sanu, z włączeniem Łemkowszczyzny, północno-zachodnią Bukowinę oraz Ruś Zakarpacką. O mało ustępliwej postawie Ukraińców wschodniogalicyskich świadczyło faktyczne odrzucenie przez nich propozycji misji alianckiej na czele z gen. M. J. Berthelemy w lutym—marcu 1919 r. Zob. M. Łozynski, *Hałyczyna w r. 1918—1920*, Wiedeń 1922, s. 29, 73—85.

¹⁷ W trakcie rozmowy z oficerem armii Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej porucznikiem R. C. Fosterem w dniu 15 stycznia 1919 r. Piłsudski miał oświadczyć, że porozumienie, w myśl którego do Polski przyłączony zostałby Lwów i Zagłębie Borysławsko-Drohobyckie, łatwiej będzie wynegocjować z Ukraińcami naddnieprzańskimi aniżeli z andnieprzańskimi. M. K. Dziewanowski, *Joseph Piłsudski. A European Federalist, 1918—1922*, Stanford 1969, s. 246. Stwierdzenie takie miało zapewne związek z nadziejami na porozumienie z Ukrainą Naddnieprzańską, której delegacja przebywała wówczas w Warszawie. Ówczesne próby porozumienia zakończyły się jednak niepowodzeniem. Szerzej na ten temat zob. A. Deruga, *Początek rokowań o sojusz między Piłsudskim a Petlurą (styczeń—lipiec 1919)*. „Z dziejów stosunków polsko-radzieckich”, t. 6, 1970, s. 55—56.

¹⁸ Zob. m.in. Cz. Mączyński, *Boje lwowskie*, t. I, Warszawa 1921, s. 239—245.

¹⁹ W liście do K. Dłuskiego z 17 stycznia 1919 r. Piłsudski pisał, że „jeżeli w sprawie Lwowa zdecyduje ententa również na naszą niekorzyść, to każdy rząd, który takie rozstrzygnięcie zaakceptuje, padnie pod wpływem oburzenia opinii polskiej”. Z. Landau, *Józef Piłsudski o przyczynach upadku rządu J. Moraczewskiego*, „Kwartalnik Historyczny”, 1958, nr 4, s. 1153.

nika kół nacjonalistycznych gen. Tadeusza Rozwadowskiego²⁰. W liście-instrukcji skierowanym do niego w dniu 28 listopada 1918 r. Piłsudski stwierdził, że do czasu wyjaśnienia całokształtu kwestii ukraińskiej „jedynym wyjściem jest wprowadzenie na terytorium Wschodniej Galicji zajętej przez nasze wojska wojskowej okupacji”. W dalszej części listu pisał, iż posunięcie takie „pozwała tymczasowo nie rozwiązywać politycznych spraw, które w danym momencie nie dojrzały jeszcze do ostatecznej naprawy”. Stwierdził też, iż okupacja wojskowa „nie zamyka żadnych dróg i możliwości rozwiązania polsko-ukraińskiej kwestii odpowiednio do naszych interesów”. W końcowej części instrukcji wyrażał zgodę na prowadzenie pertraktacji ze stroną ukraińską jednak tylko za wiedzą władz wojskowych²¹.

Było rzeczą charakterystyczną, że Naczelny Wódz nie precyzował tu własnego programu terytorialnego. Różnie też można było interpretować stwierdzenie o rozwiązaniu kwestii polsko-ukraińskiej „odpowiednio do naszych interesów”. Ówczesne zresztą zamierzenia Naczelnika Państwa (tzn. zajęcie przynajmniej obszaru Lwowa i Zagłębia Borysławsko-Drohobyckiego) pokrywały się z celami polskich ugrupowań nacjonalistycznych. Piłsudski wykazywał wówczas (grudzień 1918 r. — styczeń 1919 r.) znaczne zainteresowanie sytuacją militarną na tych terenach, dążąc do wzmocnienia polskich sił we Lwowie²². Z tych też zapewne przyczyn Naczelny Wódz nie wyraził najprawdopodobniej zgody na propozycję szefa Sztabu Generalnego gen. Stanisława Szeptyckiego (z dnia 10 stycznia 1919 r.) postulującą zawarcie rozejmu na froncie wschodniogalicyskim²³.

²⁰ Nastąpiło to w dniu 18 listopada 1918 r. W. Hupert, *Walki o Lwów (od 1 listopada 1918 do 1 maja 1919 roku)*, Warszawa 1933, s. 56—57. Niemniej Piłsudski dbał, aby Rozwadowski nie miał pełnej swobody ruchu. Michał Sokolnicki w swym dzienniku pod datą 26 listopada 1918 r. zanotował: „Na moje zastrzeżenie o niebezpieczeństwach wschodniogalicyskich zauważa, że naumyślnie posłał ludzi niespokojnych — Roję, Rozwadowskiego, teraz Minkiewicza — aby się tam neutralizowali wzajemnie”. Idem, *W służbie Komendanta*, „Kultura”, 1953, nr 12, s. 77.

²¹ *Pid praporom Żovtnia. Wplyw Wetykoji Żovtnewoiji Socialistycznoji rewoluciji na pidnesennia rewolucijnoho ruchu w Zachidnij Ukraini (1917—1920 rr.)*. Dokumenty i materiały, Za redakcijeju O. Ju. Karpenka, Lwów 1957, s. 141—143; S. Biegański, *op. cit.*, s. 79—80.

²² Wyrazem tego była wizyta Piłsudskiego we Lwowie w dniach 21—22 grudnia 1918 r., a także jego zaangażowanie się w przygotowanie ofensywy gen. Jana Romera, mającej na celu wsparcie obrony Lwowa. Zob.: Z. Zygmuntowicz, *Józef Piłsudski we Lwowie*, Lwów 1934, s. 45—46; A. Nowak, *W obłożonym Lwowie*, „Wiadomości” 1951, nr 2; W. Hupert, *Walki...*, s. 120, 139—141; L. Wasilewski, *op. cit.*, s. 162.

²³ *Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich*, t. II, listopad 1918 — kwiecień 1920, Warszawa 1961, s. 64—65. Wydaje się, że jeszcze w tym czasie Piłsudski miał nadzieję na choćby częściowe rozstrzygnięcia militarne w Galicji Wschodniej. W liście do K. Dłuskiego z 17 stycznia 1919 r. pisał: „Rozwadowski nie umiał i prawdopodobnie nie potrafi w najbliższym czasie stworzyć w Galicji Wschodniej korzystnych dla nas faktów dokonanych przed wszczęciem pertraktacji pośredniczących”. Zob. Z. Landau, *op. cit.*, s. 1153. O sytuacji wojennej na froncie galicyjskim zob. W. Hupert, *Walki...*, s. 139—158. O rozbieżnościach między Naczelnym Wodzem a St. Szeptyckim pisze Kazimierz Świtalski; zob. *Listy Józefa Piłsudskiego*, „Niepodległość”, t. VII, 1962, s. 18—20; zob. też J. Łobodowski, *Koncepcje wschodnie Piłsudskiego*, „Wiadomości”, 1964, nr 23. Odmienne stanowisko zdaje się zajmować K. Lundgreen-Nielsen (*op. cit.*, s. 56, przyp. 103), akcentując zbieżność

Około połowy stycznia nowym elementem sytuacji na obszarze Galicji Wschodniej stała się interwencja misji wojskowych państw Ententy, dążących do spacyfikowania konfliktu polsko-ukraińskiego i utworzenia jednolitego, zjednoczonego frontu antyradzieckiego. Sądzę, że Piłsudski nie wierząc w możliwość porozumienia z Ukraińcami galicyjskimi traktował te rokowania jako środek pozwalający zyskać czas na uporządkowanie i wzmocnienie polskich sił wojskowych²⁴. Bardziej energiczne poczynania militarne przeciwko Ukraińcom Piłsudski podjął w połowie maja 1919 r.²⁵, co wiązało się zarówno ze wzmocnieniem armii polskiej²⁶, z pomyślnym wynikiem działań na froncie wileńskim, jak też z groźbą zajęcia Galicji Wschodniej przez wojska radzieckie dążące do uzyskania połączenia z Węgierską Republiką Rad²⁷. Nadal deklarował on przy tym dość umiarkowane żądania terytorialne w Galicji Wschodniej. Źródła wskazują jednak, iż stanowisko takie prezentował wobec przedstawicieli państw Ententy, chcąc być może złagodzić ich nieprzychylną reakcję na polską ofensywę²⁸.

Groźba agresji niemieckiej oraz nacisk mocarstw zachodnich domagających się zaprzestania działań ofensywnych sprawiły, iż Piłsudski został zmuszony do ich przerwania²⁹. Na stanowisku takim ważyła nie załatwiona jeszcze do końca sprawa granicy zachodniej, w której — jak pisał w liście do Paderewskiego z 31 maja 1919 r. — „zależymy w 9/10 od dobrej woli Ententy”. Dlatego też uważał, „że dopóki ta kapitalna sprawa nie jest zakończona, należy wszystkie inne sprawy, w których

w stanowiskach Piłsudskiego i Szeptyckiego. Wydaje się jednak, że odnosi się to do okresu, w którym nastąpiła interwencja Ententy (po 12—13 stycznia 1919 r.). Zob. *Sprawy polskie na konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 r. Dokumenty i materiały*, t. II, Warszawa 1967, s. 227—230.

²⁴ Adiutant Piłsudskiego Roman Michałowski wspominał, iż w trakcie spotkania z Naczelnym Wodzem około 13 lutego 1919 r. ten stwierdził m.in.: „niech jadą [chodziło o misję aliancką na czele z gen. Berthelemy — E. K.], to mi jest na rękę, byle mnie do tego nie miesza... [najprawdopodobniej chodziło tu o obawy przed atakami nacjonalistycznej prawicy — E. K.] niech dadzą amunicję, no i tych żołnierzy Hallera, ale tego nie będą mogli zrealizować tak szybko. No tak, tymczasem Rozwadowski musi front trzymać, więc kilka tygodni czasu...”. M. Budny, *op. cit.*, s. 195—196. W liście do gen. Wacława Iwaszkiewicza z 7 kwietnia Piłsudski pisał: „Zaznaczam przy tym, że zajdzie prawdopodobnie obecnie konieczność ze względów międzynarodowych zawarcia na Pańskim froncie zawieszenia broni, które ostatecznie uważam tylko za chwilowe. Chciałbym zaś wykorzystać czas spokojny na uporządkowanie organizacyjne jednostek, będących pod Pańską komendą, uzupełnienie ich tak, aby być zdolnym do energicznej akcji, gdy okaże się to możliwym”. *Listy...*, s. 31—32.

²⁵ Piłsudski pisał 8 kwietnia 1919 r. do Paderewskiego, że „spór nasz z Rusinami nie da się załatwić inaczej niż z bronią w ręku”. Cyt. za P. S. Wandycz, *Z zagadnień współpracy polsko-ukraińskiej w latach 1919—1920*, „Zeszyty Historyczne” 1967, z. 12, s. 8; K. Lundgreen-Nielsen, *op. cit.*, s. 222.

²⁶ Chodzi tu zwłaszcza o przybycie do Polski armii Hallera. Zob. K. Lundgreen-Nielsen, *op. cit.*, s. 301—302.

²⁷ P. S. Wandycz, *Z zagadnień...*, s. 8.

²⁸ K. Lundgreen-Nielsen, *op. cit.*, s. 318.

²⁹ P. Łossowski twierdzi, że zasadniczym powodem była jednak groźba agresji niemieckiej. Idem, *Między wojną a pokojem. Niemieckie zamysły wojenne na wschodzie w obliczu traktatu wersalskiego, marzec—czerwiec 1919 roku*, Warszawa 1976, s. 170—177.

możemy wpaść w konflikty ze zdaniem Ententy, starać się jedynie przeciągać bez ostatecznego rozstrzygnięcia". „Dopiero po zakończeniu tych spraw — pisał, zarysowując wizję najbliższej przyszłości — stajemy się na Wschodzie pierwszorzędną siłą, z którą każdy nie wyłączając Ententy, rachować się i liczyć będzie. Wtedy łatwo będzie, wyzyskując wszelkie preteksty, których nigdy przecież nie brak, rozstrzygać sprawy na swoją korzyść, wyzyskując to położenie, że będziemy bardziej potrzebni innym niż ci inni byłiby nam potrzebni”³⁰. Rozstrzygnięcie takie nastąpiło już wkrótce, a „pretekstem” stała się decyzja mocarstw z 25 czerwca 1919 r. w sprawie Galicji Wschodniej wyrażająca zgodę na polską okupację wojskową tego obszaru³¹, do czego też doszło w połowie lipca w wyniku ponownej ofensywy polskiej³².

Charakteryzując stanowisko PPS należy przede wszystkim pamiętać, iż partia ta, odsunięta od władzy w styczniu 1919 r., nie była zmuszona do określenia swej postawy w wymiarze praktyki politycznej. Z tej też zapewne przyczyny jej stanowisko wyznaczane było w większym stopniu przez czynnik ideologiczny. PPS przez cały analizowany tu okres opowiadała się za prawem narodu ukraińskiego do samostanowienia, zmierzała też do likwidacji konfliktu wojennego w Galicji Wschodniej niezgodnego z socjalistyczną wizją zgodnego współżycia narodów. Bliskie natomiast, w porównaniu z koncepcją Piłsudskiego, było stanowisko PPS w sprawie polsko-ukraińskiego rozgraniczenia. Socjaliści zasadniczo wysuwali propozycję tzw. linii równowagi narodowościowej, po przeprowadzeniu której do Polski należeć miałyby Lwów i Zagłębie Borysławsko-Drohobyckie³³.

Sądę, że PPS nie w pełni uświadamiała sobie istotę gry politycznej prowadzonej przez Piłsudskiego w kwestii ukraińskiej. Pozostaje jednak faktem, iż udzielała tej polityce poparcia, broniąc jej przed atakami nacjonalistycznej prawicy³⁴. Partia zaakceptowała także zbrojne zajęcie Galicji Wschodniej „zrażona” okrucieństwami Ukraińców wobec ludności

³⁰ *Listy Józefa Piłsudskiego*, s. 37—38.

³¹ Zgodnie z decyzją z 25 czerwca 1919 r. upoważniono rząd polski „do ustanowienia w Galicji Wschodniej na mocy mandatu otrzymanego od Głównych Mocarstw Sprzymierzonych i Stowarzyszonych cywilnego zarządu”, który miał być „zobowiązany do utrzymania w miarę możliwości autonomii terytorium oraz politycznych, religijnych i osobistych swobód mieszkańców”. Stwierdzano także, że „mandat powinien zakładać ostateczne samookreślenie mieszkańców Galicji Wschodniej w sprawie swej zależności politycznej”. Termin dokonania takiego wyboru miał „zostać ustalony później przez Główny Mocarstwa Sprzymierzone i Stowarzyszone lub przez organ, któremu przekażą one tę władzę”. *Sprawy polskie...*, t. II, s. 348.

³² W. Hupert, *Zajęcie Małopolski Wschodniej i Wołynia w roku 1919*, Lwów—Warszawa 1928, s. 96—104. W lipcu 1919 r. w rozmowie z Bogusławem Miedzińskim Piłsudski stwierdził: „Odsunięcie Ukraińców dało nam szeroką przestrzeń i możliwość manewru. By to wykorzystać trzeba pełnego naszego wysiłku i materialnej pomocy z zewnątrz”. W. Jędrzejewicz, *op. cit.*, t. I, s. 447—448.

³³ *Granice Polski*, „Robotnik”, nr 64 z 9 II 1919; „Naprzód”, nr 116 z 22 V 1919; Sprawozdanie stenograficzne z 40 posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 22 V 1919, l. 44 (dalej: SSSU); J. Moraczewski, *Granica między Polską a Ukrainą. Studium statystyczne*, Lublin 1919, s. 10.

³⁴ *Niestłuchane*, „Naprzód”, nr 65 z 16 III 1919; *Z krwi Lwowa sączą intrygę*, „Naprzód”, nr 67 z 19 III 1919.

polskiej oraz — jak się można domyślać — obawą, że obszar ten może wejść w posiadanie Rosji Radzieckiej³⁵.

Kolejnym etapem w stosunkach polsko-ukraińskich był okres od lipca do grudnia 1919 r. Zarówno Piłsudski, jak i PPS starali się wówczas doprowadzić do porozumienia z Ukrainą Republika Ludową (URL). Trudności na drodze do tego celu sprawiły dwa czynniki. Pierwszy — to konflikt zbrojny URL z Denikinem, którego jednoznacznie poparły mocarstwa zachodnie. Konieczność uwzględnienia opinii państw Ententy kępowała w pewnym stopniu swobodę poczynań politycznych Piłsudskiego w stosunku do Symona Petlury. Drugim czynnikiem utrudniającym porozumienie polsko-ukraińskie była w dalszym ciągu postawa przedstawicieli Ukrainy galicyjskiej, oponująca przeciwko zbyt dużym ustępstwom na rzecz strony polskiej w toczących się wówczas rokowaniach w Warszawie.

Jak można przypuszczać, w okresie tym nastąpiła ważna zmiana w stanowisku Piłsudskiego wobec kwestii wschodniogalicyskiej. Dla okresu do lipca 1919 r. brakuje danych źródłowych, aby można było stwierdzić bez żadnych wątpliwości, że Naczelnny Wódz opowiadał się za przyłączeniem całej Galicji Wschodniej do Polski. Postulat taki pojawia się w działalności Piłsudskiego po raz pierwszy w sierpniu 1919 r., w trakcie rozmów z delegacją ukraińską w Warszawie³⁶.

Trudno jednoznacznie powiedzieć co wpłynęło na tę zmianę. Jednak z punktu widzenia nadrzędnego celu polityki Naczelnika Państwa, krok ten był niekonsekwencją, powodując osłabienie — dla Ukraińców — siły atrakcyjnej porozumienia z Polską³⁷.

Z kolei PPS angażowała się wówczas w działania mające na celu poparcie sojuszu polsko-ukraińskiego, akcentując przy tym konieczność prowadzenia niezależnej polityki wobec Ententy. Rzecz jasna, że łatwo było takie postulaty wysuwać nie znajdując się u steru władzy. Było jednocześnie rzeczą charakterystyczną, że w sprawie Galicji Wschodniej zarysowały się w partii rozbieżności. Część socjalistów, wywodzących się z Galicji Wschodniej, opowiedziało się za pozostawieniem tego kraju w granicach państwa polskiego³⁸.

³⁵ SSSU, 54 poz. z 24 VI 1919, l. 53—54; Druki Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej 1919, nr 706. Zob. też SSSU, 70 pos. z 16 VII 1919, l. 20. Michał Kossakowski w swym dzienniku pod datą 29 czerwca zapisał: „Notuję jeszcze rzecz ciekawą: lewica, socjaliści, którzy się dotąd sprzeciwiali działaniom wojsk polskich w Galicji Wschodniej — zmienili front po bytności tam Komisji badającej okrucieństwa Ukraińców. — Musimy zająć Galicję po Zbrucz, odpowiedzialnym za zbrodnie jest naród ukraiński — oto obecne stanowisko lewicy”. Archiwum PAN, M. St. Kossakowski, *Diariusz*, sygn. 4, t. 4, k. 452—453.

³⁶ O. Docenko, *Litopys ukrajinśkoji rewoluciji*, t. II, kn. 4 1917—1923, Kyjiw—Lwów 1923, s. 45—46; *ibidem*, t. II, kn. 5, Lwów 1924, s. 10—45. Myślę, że nie można uznać treści układu Paderewski-Kundynowski z 24 maja 1919 r. za wykładnię poglądów Piłsudskiego. O rozbieżnościach między Piłsudskim a Paderewskim w kwestii Galicji Wschodniej w maju 1919 r. zob. K. Lundgreen-Nielsen, *op. cit.*, s. 318.

³⁷ I. L. Rudnytsky, *Polish-Ukrainian Relations: The Burden of History*, [w:] *Poland and Ukraine. Past and Present*. Ed. by Peter J. Potichnyj, Edmonton—Toronto 1980, s. 23.

³⁸ E. Koko, *op. cit.*, s. 155—156

W listopadzie-grudniu 1919 r. zaszły wydarzenia, które zapoczątkowały nową fazę w stosunkach polsko-ukraińskich. Klęski ponoszone przez wojska ukraińskie spowodowały rozłam wśród Ukraińców. Nie wchodząc głębiej w szczegóły tych złożonych zagadnień należy przypomnieć, że Ukraińska Galicyjska Armia przeszła wówczas na stronę Denikina, co spowodowało wystąpienie misji ukraińskiej w Warszawie z deklaracją w dniu 2 grudnia, w której reprezentacja ukraińska (złożona już tylko z przedstawicieli Ukrainy Naddnieprzańskiej) zrezygnowała z obszaru Galicji Wschodniej na rzecz Polski. Równocześnie nastąpiła likwidacja frontu ukraińsko-rosyjskiego, w wyniku czego wojska ukraińskie przeszły na stronę polską. W dniu 7 grudnia przybył też do Warszawy Petlura. Tym samym front polski także na odcinku ukraińskim stał się frontem polsko-radzieckim, w konsekwencji czego kwestia ukraińska stała się sprawą przetargową w stosunkach polsko-radzieckich. Na kwestii ukraińskiej przestały również ważyć siły „białej” Rosji na skutek klęsk ponoszonych przez wojska Denikina³⁹.

PPS, głównie z uwagi na niestabilizowaną sytuację wewnętrzną i zewnętrzną państwa polskiego (nie załatwiony do końca problem granicy zachodniej) rozpoczęła, zwłaszcza od września 1919 r., akcję propagandową stawiającą sobie za cel zawarcie pokoju z Rosją Radziecką na zasadzie „samostanowienia narodów kresowych”. Stanowisko takie miało jeszcze pewien związek z rzeczywistością w okresie, kiedy państwo ukraińskie zajmowało określone terytorium. Po klęsce Petlury w grudniu 1919 r. PPS stanęła już tylko przed wyborem jednej wartości: pokoju, oznaczającego podział ziem ukraińskich między Polskę a Ukrainę Radziecką lub idei niepodległej Ukrainy, co w konsekwencji było równoznaczne z eskalacją konfliktu wojennego. Trudności związane z wyborem tych wartości sprawiły, że do lata 1920 r. partia nie potrafiła rozstrzygnąć tego dylematu⁴⁰. Nie należy przy tym zapominać, iż PPS była mniej antyradziecka, aniżeli Piłsudski. Wydaje się, że socjaliści liczyli na to, że w procesie pokojowego budownictwa socjalizmu komuniści wejdą na drogę demokracji według koncepcji pepeesowskich. Problem ten zresztą zasługuje na szersze naświetlenie w naszej literaturze.

Jak wiadomo, Piłsudski nie miał złudzeń co do stanowiska Rosji w przypadku podjęcia przez Polskę karty ukraińskiej⁴¹. Postawa socjalistów rozwijających, zwłaszcza w lutym 1920 r., bardzo intensywną kampanię pokojową nie ułatwiała mu zresztą realizacji własnych celów. 24 lutego zwierzył się on Michałowi Kossakowskiemu, że „ma nieco kłopotu z niektórymi czynnikami, które zbyt bezwzględnie prą do pokoju z bolszewikami i bardzo łagodnie jego warunki dyktują”. Dalej zaś Kossakowski zanotował: „Piłsudski jak gdyby stracił swój dotychczasowy wpływ na socjalistów, ma się nawet wrażenie, że ich przywódcy sami

³⁹ O. Docenko, *op. cit.*, t. II, kn. 5, s. 46—78; Z. Zaks, *Galicja Wschodnia w polityce Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej i Ukraińskiej Republiki Ludowej w drugiej połowie 1919 r.*, [w:] *Naród i państwo*, Warszawa 1969, s. 387—405; A. Juzwenko, *Polska a „biała” Rosja (od listopada 1918 do kwietnia 1920 r.)*, Wrocław 1973, s. 246—252.

⁴⁰ E. Koko, *op. cit.*, s. 157.

⁴¹ B. Miedziński, *Polityka wschodnia Piłsudskiego*, „Zeszyty Historyczne”, 1975, z. 31, s. 6; L. Wasilewski, *op. cit.*, s. 214—216, 219—221.

niezbyt w tej chwili panują nad instynktami tłumu, które sami rozbudzili”⁴². Pomijając dość trudny do oceny problem — jak dalece to ostatnie stwierdzenie jest prawdziwe — warto tu jednak podkreślić dużą, nośność wysuniętych przez PPS hasła pokojowych w społeczeństwie.

Układ polsko-ukraiński do dzisiaj budzi wiele rozbieżnych ocen. Nie wdając się szerzej w tę kwestię ograniczę się tu do zacytowania opinii Piotra Wandycza, która według mnie jest najbliższa prawdy. Autor pracy *Soviet-Polish Relations 1917—1921* pisał m.in.: „Naczelnik Państwa uważał, że sojusz pozwoli na uniezależnienie polityki wschodniej od „kaprysów Ententy”, usunie niebezpieczeństwo bolszewickiej i imperialistycznej Rosji, wreszcie pozwoli ciągnąć korzyści gospodarce z bogactw Ukrainy. [...] Układ polsko-ukraiński nie wynikał z chęci ujarznienia Ukrainy, ale nie był też jakąś altruistyczną umową, z której Polska nie miała uzyskać żadnych korzyści. Jak większość umów międzynarodowych, był on wypadkową wspólnych korzyści”⁴³.

Stosunek PPS do układu polsko-ukraińskiego i będącej jego następstwem wyprawy kijowskiej był dość przedziwny. Zasadniczo socjaliści, zwłaszcza wpływowa w partii grupa działaczy bliskich Piłsudskiemu, udzielili poparcia ofensywie polskiej, jakkolwiek w publicystyce mocno podkreślano, że celem polityki wschodniej PPS jest w dalszym ciągu zawarcie pokoju z Rosją Radziecką. Równocześnie jednak część działaczy nie aprobowała poczynań Piłsudskiego⁴⁴. Wiedział on prawdopodobnie o rozbieżnościach istniejących wśród socjalistów. W dniu 26 kwietnia 1920 r. w liście do Kazimierza Sosnkowskiego stwierdzał: „Zobaczcie się teraz z Jędrusem [chodzi oczywiście o Jędrzeja Moraczewskiego — E. K.] i jego towarzyszami i na miły Bóg trzymajcie ich, aby mi się nie zerwali teraz z uwięzi: teraz dopiero rozwija się akcja”⁴⁵. Nie sposób nie zauważyć, że PPS stała się w okresie kwiecień—maj 1920 r. ponownie jednym z pionków w grze prowadzonej przez Naczelnika Państwa.

Stanowisko partii deklarujące w dalszym ciągu dążenie do zawarcia pokoju na zasadzie samostanowienia narodów, a równocześnie akceptujące w istocie rzeczy wyprawę kijowską, nie wytrzymało już jednak konfrontacji z rzeczywistością. Zwracali na to uwagę m.in. endecy. W „Słowie Polskim” trafnie stwierdzono: „Nie wiemy [...] jak godzi PPS aprobatę takiej polityki rządu z wymaganiami jak najszybszego zawarcia pokoju, jak wyglądać będą „pokojowe hasła tej partii w dniu 1 maja z aprobatą polityki, która wciąga Polskę w wojnę już nie tylko z Rosją Sowiecką, ale z każdą Rosją, która istnieje będzie kiedykolwiek”⁴⁶.

Postawa partii w kwestii ukraińskiej zaczęła ulegać zmianie w wyniku klęsk ponoszonych przez armie polskie w czerwcu—lipcu 1920 r. Zgodnie ze wspomnieniami czołowego działacza socjaldemokracji ukraińsko-galicyskiej Antina Czerneckiego oraz byłego — już w tym okresie —

⁴² Archiwum PAN, M. St. Kossakowski, *Diariusz*, t. 5, cz. 1, k. 103.

⁴³ P. S. Wandycz, *Z zagadnień...*, s. 19—20. Piłsudski w liście do Kazimierza Sosnkowskiego z 29 kwietnia pisał m.in.: „O liczbie wagonów i lokomotyw przemilczcie, bo będę wbrew układowi z Ukrainą, wyciągał to teraz do nas i nie chcę, by wiedzieli ściśle ile tam czego wziąłem”. *Listy...*, s. 97.

⁴⁴ E. Koko, *op. cit.*, s. 179—191.

⁴⁵ *Listy Józefa Piłsudskiego*, s. 93.

⁴⁶ A. Sadzewicz, *O polską politykę na wschodzie. Na niebezpiecznej drodze*, „Słowo Polskie”, nr 198 z 28 IV 1920.

premiera rządu URL Isaaka Mazepy, przywódcy PPS w połowie lipca 1920 r. przestali wierzyć w możliwość utworzenia niepodległej Ukrainy⁴⁷. Powyższy punkt widzenia już wkrótce można było dostrzec także na łamach partyjnej prasy⁴⁸. Jakkolwiek wśród warunków pokoju z Rosją Radziecką socjaliści w dalszym ciągu wysuwali ideę „samostanowienia narodów kresowych”, to jednak wydaje się, że postulat ten traktowano w coraz większym stopniu na zasadzie argumentu przetargowego w rokowaniach⁴⁹.

Po sierpniowym przesileniu wojennym w partii wzrosła w siłę grupa opowiadająca się za natychmiastowym zawarciem pokoju. Dążenia takie wyrażały przede wszystkim doły partyjne, których postawa określana była przez nastroje środowisk robotniczych⁵⁰.

Piłsudski tymczasem, pomimo klęsk poniesionych przez wojska polskie, nie chciał rezygnować z realizacji swych planów w stosunku do Rosji⁵¹. I on jednak musiał brać pod uwagę istniejące nastroje społeczne rzutujące na postawy ugrupowań politycznych w sejmie, które — jak wiadomo — opowiedziały się za zawarciem pokoju⁵².

Preliminaria pokojowe podpisane w Rydze — 12 października 1920 r. zakończyły w istocie rzeczy polsko-rosyjską rozgrywkę w kwestii statusu ziem znajdujących się między polskim a rosyjskim obszarem etnicznym.

Dla Piłsudskiego przyjęte rozwiązanie oznaczało klęskę jego planów politycznych w stosunku do Rosji. Jeszcze dość długo — co najmniej chyba do końca 1921 r. — nie mógł się on z tym pogodzić⁵³.

Nowy układ terytorialno-polityczny na wschodzie bez entuzjazmu przyjęła też PPS. Podkreślano zwłaszcza, że nie nastąpiło zrealizowanie zasady samostanowienia narodów białoruskiego i ukraińskiego. Dość krytycznie przyjęto także ustalenia graniczne, które — jak stwierdzano — „rozcinają żywe ciało narodów białoruskiego i ukraińskiego”. Socjaliści wykazywali jednak więcej zrozumienia dla konieczności podjęcia decyzji o pokoju. Podnoszono, że jego zawarcie umożliwi odbudowę kraju po zniszczeniach okresu wojny⁵⁴.

ОТНОШЕНИЕ ППС И ЮЗЕФА ПИЛСУДСКОГО К УКРАИНСКОМУ ВОПРОСУ В 1918—1920 ГГ. — ОПЫТ СРАВНЕНИЯ ПОЗИЦИЙ

В первых исторических работах, изданных в Польше после 1945 г., позиции ППС и Ю. Пилсудского чуть не отождествлялись, социалистов причисляли к так наз. „бельведерскому лагерю”. При этом стоит заметить, что этот термин был почерпнут из

⁴⁷ A. Czerniecki, *Spotyny z moho zyttia*, London 1964, s. 58; I. Mazepa, *Ukraina w ohni j buri rewoluciji 1917—1921*, t. III, Miunchen 1951, s. 39—40.

⁴⁸ B. O., *Co nam da pokój?*, „Robotnik”, nr 194 z 19 VII 1920; *W oczekiwaniu*, „Naprzód”, nr 178 z 28 VII 1920.

⁴⁹ „Robotnik” nr 226 z 20 VIII 1920; „Robotnik”, nr 233 z 27 VIII 1920.

⁵⁰ E. Koko, *op. cit.*, s. 204, 210.

⁵¹ Z. Gąsiorowski, *Poland's Policy towards Soviet Russia, 1921—1922*, „The Slavonic and East European Review”, 1975, nr 131, s. 230—237.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*; L. Wasilewski, *op. cit.*, s. 224.

⁵⁴ E. Koko, *op. cit.*, s. 214—218.

эндекской публицистики 1919—1922 гг., которая применяла его по отношению к политическим группам, поддерживавшим Пилсудского. И хотя позднее в исторических работах различия между ними были освещены шире, то все же, пожалуй, эта проблема все еще заслуживает более углубленной трактовки.

Прежде всего следует сильнее акцентировать различие основных целей политики ППС и Пилсудского в этом районе Европы.

Основная цель Пилсудского состояла в том, чтобы отодвинуть Россию к ее этнографическим границам и тем самым упрочить независимость Польши. Можно также полагать, что он представлял себе определенную картину организации освобожденных от господства России территорий, исходя из консервативной концепции нации. Однако, будучи политическим прагматиком, он не предопределял будущего порядка на этих территориях.

Основной целью социалистов была европейская федерация, одним из первых этапов которой должна была стать не определенная ими точнее польско-литовско-белорусско-украинская федерация. Эту цель предполагалось осуществить на пути претворения в жизнь идеологического лозунга о самоопределении наций, не теряя при этом из поля зрения политической выгоды, какую ожидали получить, то есть ослабления России. Неизменным элементом восточной политики ППС было также акцентирование принципа мирного достижения этих целей.

Сходство общих установок по отношению к восточной проблеме привело к тому, что в сфере тактических действий социалисты и Пилсудских чаще были союзниками, чем находились в оппозиции.

ППС и Главнокомандующий занимали сходные позиции по вопросу польско-украинского разграничения в Восточной Галиции (предложение линии, согласно которому Польше принадлежали бы Львов и Бориславско-Дрогобычский бассейн), хотя во второй половине 1919 г. Пилсудский акцентировал линию Збруча, что были склонны принять, как кажется, только восточногалицийские социалисты.

Социалисты и Главнокомандующий государства были также сторонниками соглашения с украинским национально-освободительным движением, особенно с политическими силами Приднепровской Украины.

Больше всего разногласий между Пилсудским и ППС вызывал вопрос использования Украины в борьбе с Советской Россией (на рубеже 1919/1920 гг.). Социалисты, выступая за заключение мира с этим государством, опасались, что осуществление планов Главнокомандующего приведет к эскалации военного конфликта. Однако часть деятелей акцентировала лозунг самоопределения Украины, реализация которого мирным путем была в то время невозможной. Отсюда некоторые из руководителей партии поддержали киевскую экспедицию.

Однако вскоре уже, после тяжелых поражений на фронте, ведущие деятели ППС снова выдвинули лозунг мира с Советской Россией по принципу „самоопределения украинских наций”. Причем можно полагать, что это требование выдвигали уже только как аргумент торгов в предстоящих мирных переговорах.

Заключение предварительного соглашения, а затем мирного Рижского договора означало провал политических планов Пилсудского по отношению к России, с чем он еще довольно долго — по крайней мере до конца 1921 г. — не мог примириться.

Рижский договор без энтузиазма восприняла также ППС, которая особенно подчеркнула неосуществление принципа самоопределения наций. Критично были восприняты также решения о границе, которые, как указывали, „разрезают живое тело белорусского и украинского народов”. Однако социалисты с большим пониманием относились к мирному решению, которое позволило восстановить страну после разрушительного периода войны.

THE POLISH SOCIALIST PARTY AND JÓZEF PIŁSUDSKI VIS-A-VIS
THE UKRAINIAN ISSUE IN THE YEARS 1918—1920
(AN ATTEMPT AT A COMPARISON OF THE STANDS)

In the first historical studies published in Poland soon after 1945 the views of the Polish Socialist Party (PPS) were identified with those of Piłsudski, and the socialists were counted among the members of the so-called Belweder camp. It is worth noticing that the term Belweder camp was drawn from the journalistic writings of the National Democrats of the years 1919—1922 who used to employ it with regard to the political groups backing Piłsudski. The later studies threw some light on the differences between the socialists and the Belweder camp, however, the very problem still requires a more detailed treatment. Moreover, the differences between the principal aims of the PPS policy on the Ukraine and those of Piłsudski should be given greater emphasis.

Piłsudski's principal endeavour was to push Russia back as far as her ethnic boundaries and thus to strengthen Poland's independence. It seems that Piłsudski has some idea of organization of the territories liberated from Russia's rule following from the conservative concepts of nation. However, being a pragmatic politician Piłsudski did not prejudge the future order in these territories.

The principal aim of the socialists was a European federation and one of its initial stages was to be a Polish-Lithuanian-Byelorussian-Ukrainian federation, the character of which remained unspecified. This aim was to be achieved by putting into practice the ideological slogan on the self-determination of the nations and political profits were hoped to be gained from this, namely, the weakening of Russia. A permanent element of the PPS eastern policy was also a stress on the peaceful means of the implementation of its aims.

A concurrence of the socialists' and Piłsudski's general ideas of the eastern problems often led to an alliance in the sphere of tactics than to an opposition.

The Polish Socialist Party and the Chief Commander took similar stands on the Polish-Ukrainian boundaries in Eastern Galicia (a proposition of a frontier line leaving Lvov and the Boryslaw—Drohobych Basis to Poland), but in the second half of 1919 Piłsudski accepted the Zbruch line and only the socialists in eastern Galicia were inclined to agree to it.

Both the socialists and the Chief Commander were for an agreement with the Ukrainian independence movement and particularly with the political forces in the Dneper Ukraine.

The problem of the Ukrainian Charter in connection with the war with Soviet Russia (the turn of 1919 to 1920) aroused the greatest controversy between Piłsudski and the PPS. The socialists being in favour of concluding a peace with Soviet Russia feared that the plans of the Chief Commander when implemented would lead to an escalation of the war conflict. Some PPS activists stressed the slogan on the self-determination of the Ukraine but at that time it was impossible to achieve this by peaceful means. Therefore other leaders of the party gave their support to Piłsudski's campaign against Kiev.

However, soon after the Polish military forces had sustained heavy losses at the front, the prominent leaders of the PPS voiced a slogan on peace with Soviet Russia again and stressed the principle of "self-determination of the border nations." It is supposed that this principle was put forward only as a bargain argument in the approaching peaceful talks.

A conclusion of the preliminary treaty and then the peaceful treaty of Riga meant a failure of Piłsudski's political plans on Russia, a fact which he could not put up with for a long time — at least till the end of 1921.

The treaty of Riga was accepted by the Polish Socialist Party with moderation and this party still stressed the fact that the principle of self-determination of the nations was not implemented. The boundary lines aroused criticism since as it was found "they tear the live body of the Byelorussian and Ukrainian nations." The socialists however, showed more understanding for the peaceful decision which was to enable the reconstruction of the country after the war destruction.